

Om WikiLeaks, Wikipedia och bibliotekens framtid (1)

Inledning

Föreliggande artikel bygger på inlägg om WikiLeaks och Wikipedia, som undertecknad gjorde på Sveriges yrkesbibliotekariers e-postlista och i de finska bibliotekariernas diskussionsforum i slutet av år 2010 och i början av år 2011. Diskussionerna kan följas och fortsättas via meddelandearkiven på nätet (se fotnot). Jag har också tagit med ett e-postbrev på engelska om WikiLeaks ur min privata korrespondens med några nordiska och amerikanska bibliotekarier och bibliotekstjänstemän.

Läsaren förutsätts vara åtminstone flyktigt bekant med Wikifenomenen, för att inte tala om biblioteket. Mer än en flyktig bekantskap bör vi ju inte heller tro oss ha om någon av dessa tre storheter. Detta är självklart då vi talar om Biblioteket. Också individens kännedom om Wikipedia är med nödvändighet begränsad. Bara den engelskspråkiga versionen innehåller vid det här laget över 3.5 miljoner artiklar.

Även om WikiLeaks inte är helt jämförbart med biblioteket och Wikipedia räknas också dess dokument i hundratusental. Av WikiLeaks-dokumenterna har visserligen bara en bråkdel tillsvidare publicerats. Julian Assange har nämligen inte, i motsats till vad som ofta hävdas, dumpat 250 000 amerikanska diplomatbrev (*Cablegate* 1966–2010) på internet. WikiLeaks har tillsvidare endast förmedlat ett litet urval (under 1 000 brev) till vissa stora tidningar. Personligen har jag tittat lite närmare bara på ett tiotal av dem.

Inte heller de kanske mer betydande dokumentinsamlingarna "Iraq War Logs" (2004–2009) och "Afghan War Diary" (2004–2010) känner jag i de-

talj. WikiLeaks-filmen *Collateral Murder*, som avslöjar amerikanska soldaters mord på civila, inklusive journalister, i Bagdad, har jag däremot sett i sin helhet.

Den 6 juli 2010 åtalades 22-åriga Bradley Manning, en underrättelseanalytiker i USA:s armé, för att ha sett till att denna video kom ut i offentligheten. Daniel Ellsberg, även han en före detta anställd inom det militära underrättelseväsendet, som själv då det begav sig (1967–1968) riskerade livet genom att publicera de topphemliga "Pentagonpappren" om Vietnamkriget, anser att Bradley Manning är en hjälte. Däri vill jag helt och fullt instämma.

Två reservationer: Meningen med WikiLeaks och motsvarande projekt är såvitt jag förstår inte att bekämpa eller motarbeta någon särskild stat eller organisation utan att avslöja krigsplanering, ränksmideri och skumraskaffärer som regeringar, banker och transnationella bolag annars skulle kunna fortsätta att ägna sig åt. För det andra bör understrykas, att WikiLeaks trots namnet inte har något organisatoriskt samband med det digitala uppslagsverket Wikipedia. Däremot låter det sig sägas, att WikiLeaks och Wikipedia är två viktiga inslag i den nya 'världsoffentlighet', vars grundstruktur utgörs

av biblioteket och dess digitala utvidgning, det vill säga internet.¹

WikiLeaks och biblioteken

30 november 2010. Kära svenska bibliotekarie,

har du kommit att tänka på, att WikiLeaks i allra högsta grad handlar om bibliotekens nutid och framtid? Varför? Jo, tänk bara på alla dokument som nu läcker ut på nätet genom WikiLeaks och många andra nya kanaler. Därefter, begrundat alla dokument i största allmänhet.

Ännu på 1950-talet kunde begreppet ”dokumentation” stå i centrum för våra föregångares reflexioner om bibliotekariernas och bibliotekens speciella uppgifter. Suzanne Briet, som arbetade vid Bibliothèque nationale i Paris från 1924 till 1954, beskriver i sin lilla men naggande goda bok *Qu'est-ce que la documentation?* (1951) bibliotekarien som en blid mjölkflicka eller en praktfull dam, men alltid klädd och utrustad enligt sin herres vilja.

Dokumentet antas innehålla sanningen, som kanske varken du eller jag kommer att finna. Men försöka duger.

Därför föreslår jag att du och jag och världens alla bibliotekarier slår ihop sina påsar med WikiLeaks för att hädanefter kunna erbjuda allmänheten vidaste möjliga information.

Med vänliga hälsningar från Finland, där du kanske aldrig har varit. Och så vidare.

PS Någon frågade efter en barnbok om en gädda. Bifogar en dikt som jag skrivit av för ändamålet.

Gäddan

Jag?

Jag är gäddan.

*Gulringad grön och svart:
stjärthård triumf.*

¹ De ifrågasvarande meddelandearkiven är BIBLIST (arkivet tillgängligt via <http://segate.sunet.se/cgi-bin/wa?A0=BIBLIST>) och Kirjasto-Kaapeli (se www.kirjastot.fi/keskustelut, särskilt diskussionsämnen ”WikiLeaks” samt ”Wikipedia 10” som jag själv inledde); inläggen är från december 2010 till januari 2011. För den här artikeln har jag förkortat, bearbetat och översatt finska till svenska.

Mig är given all makt.

Vem är du?

Ditt bete tog jag.

Dess förförelse blänker i mig.

Tro aldrig jag ångrar.

Jag ville. Jag tog.

Sant: det gör ont

under mitt starka hjärta.

Men sällan: i sakta ryck.

Vad är det du vill mig? Lek?

Tro inte du har mig.

Det roar mig att komma när du kallar

Ibland, att förfära dig

med min plötsliga smygarrygg.

Men bort!

Bort från ditt onda öga

i stjärtskum virvelvissel

störtstupande mot natt

– min lektids skuggklara jaktmark

min darrande småfisk min huggande käft

min pilfärds fräsande vilja –

Hugg

Hugg under mitt vilda hjärta.

Död har jag svalt?

Men tar du mig levande?

Aldrig.

Ur *Allt sker nu* av Solveig von Schoultz, Holger Schildts förlag, Helsingfors 1952.

3 december 2010. Kära bibliotekarie,

idag har jag en dålig nyhet: tyrannerna har eliminerat internetdomänen *wikileaks.org* och WikiLeaks har, liksom en gång marskalk Mannerheim, farit till Schweiz. Den omtalade webbplatsen nås för närvarande på adress <http://wikileaks.ch>.

Nu gäller det att fatta mod. Biblioteken, som utgör den moderna offentlighetens själva ryggrad, bör offentligt ta ställning för WikiLeaks, för Julian Assange och för den unge Bradley Manning. Följden blir kanske att vi anklagas för ”anti-amerikanism”, men den anklagelsen bör vara ganska lätt att avvisa. USA med sin fina grundlag har ju åtminstone historiskt sett tjänat som ett bålverk för det fria ordet! Att försvara WikiLeaks rättighet att publicera alla dokument som dess redaktörer finner anledning att ge ut innebär därför att ta ställning för, inte mot, USA.

WikiLeaks och Biblioteket är nära släktingar. Fast egentligen är ju WikiLeaks bara en sida av hela internet. Och internet, i sin tur, är *fino in fondo* bara en av dimensionerna hos det nya bibliotek, som nu tar form inför våra häpna ögon.

Det nya biblioteket är inte längre enbart en ”minnesinstitution”; det fungerar inte längre enbart som ett allmänt stöd för forskning, bildning och kultur, utan också som en global, cybernetisk (självstyrande) statsmakt. Biblioteket-internet håller på att bli den efterlängta informationella makt, som behövs för att garantera medborgarnas insyn i de lagstiftande församlingarnas, regeringarnas och rättsväsendets verksamhet och därmed bidra till att hålla dessa tre traditionella statsmakter i schack.

Nu hör det till saken att traditionella makter inte gärna släpper ifrån sig ett uns av sina vedertagna maktprivilegier. Hellre skrider de då till tyranniska handlingar typ blockera WikiLeaks.org. Men det bör vi inte tolerera!

Ovan talar jag om ”tyranner” i allmänhet utan att utpeka någon särskild. Det kan vara Putin, det kan vara Hillary Clinton. Eller Kinas Wen Jiabao. Vilken det än är av världens regeringar och diplomater så vill den/han/de vrida historiens ur tillbaka. Men det går bara inte.

Med vänlig hälsning från Östra Nyland, och så vidare.

(Tillägg på kvällen den 3.12.: wikileaks.ch är nere men i gengäld nås WikiLeaks på wikileaks.fi, wikileaks.de och wikileaks.nl. Ifall ingen av dessa fungerar, försök med <http://88.80.13.160/>.

Tråkig twitternyhet: *Library of Congress Blocks Access To Wikileaks* <http://bit.ly/hkCH7p> *What a shame! #wikileaks*)

5 december 2010. Ja, det var verkligen ett fint inlägg

Detta är ett gyllene tillfälle att ge biblioteken en ställning i det svenska samhället som det tidigare aldrig haft. De svenska biblioteken borde erbjuda sig att skydda WikiLeaks servrar. Genom denna handling skulle det svenska bibliotekssystemet stå upp för människors rätt i världen att uttrycka sina åsikter och offentliggöra material

även när det skadar mäktiga länders ekonomiska och militära intressen. Utan denna rätt återstår bara slavrollen för oss som medborgare. Och bibliotekens roll reduceras till att tillhandahålla den typ av litteratur och information som inte skadar den svenska regeringen eller annan med den svenska regeringen befreundad stat i den globala ekonomin.

ur Jonny Sundells inlägg på BIBLIST 4.12.2010

Ja, det var verkligen ett fint inlägg av Jonny Sundell! Om bara bibliotekarierna i ett land skulle visa kourage så skulle kanske bröderna och systrarna i andra länder också våga lyfta på huvudet.

Ni noterade väl, att Library of Congress har blockerat WikiLeaks på sina servrar så att varken personalen eller biblioteksbesökarna ska kunna ta del av dokumenten?

”The Library decided to block WikiLeaks because applicable law obligates federal agencies to protect classified information. Unauthorized disclosures of classified documents do not alter the documents’ classified status or automatically result in declassification of the documents”, skriver Kongressbibliotekets presschef på bibliotekets blogg.² Därmed har problemet ställts på sin spets: ska biblioteket följa grundlagen, den amerikanska konstitutionens berömda första tillägg? Eller kommer biblioteket hädanefter att vara regeringens Sanningsministerium, som endast tillhandahåller godkända dokument?

Men Kongressbibliotekariens fega skenmanöver hindrar naturligtvis inte WikiLeaks från att nå ut; se till exempel <http://wikileaks.fi>.

För övrigt publiceras dokumenten ju också av tidningarna. Kongressbibliotekets bibliotekarier och besökare behöver alltså bara ge sig iväg från bibliotekets läsesalar, ut till tidningskioskerna och internetcaféerna, för att läsa WikiLeaks.

Vilken skam!

Till all lycka har Internationella Journalistfederationen fördömt regeringarnas förtvivlade och farliga försök att vrida historiens hjul tillbaka:

Federation of Journalists (IFJ) today condemned the political backlash being mounted against the whistle-blowing website WikiLeaks and accused

² se <http://blogs.loc.gov/loc/2010/12/why-the-library-of-congress-is-blocking-wikileaks/>

*the United States of attacking free speech after it put pressure on the website's host server to shut down the site yesterday.*³

Som sagt, bibliotekarier: nu gäller det att fatta mod!

5–6 december 2010. Har biblioteken makt över sina dataservrar?

På de svenska bibliotekariernas epostlista BIBLIST utspann sig igår kväll och i morse följande korrespondens.

Först bad Jonas Aghed om en precisering:

Hur, exakt, ska de svenska biblioteken göra det [dvs "skydda WikiLeaks servrar"]? Annars håller jag med. WikiLeaks är det bästa som hänt på länge. Filmen med massmordet från helikopter är fruktansvärd och avslöjande.

Eftersom WikiLeaks på sina servrar faktiskt uttryckligen har bett om stöd och angett att man kan ge sitt stöd genom att sätta upp allt fler nya WikiLeaks-servrar på webben, påpekade jag att "[e]tt omedelbart svar på frågan Hur göra det? finns här: <http://46.59.1.2/mass-mirror.html>".

Följande inlägg gjordes av Jenny Åström:

Jag är fortfarande student och vet inte riktigt hur det ser ut bland biblioteken. Har biblioteken makt över sina dataservrar, eller är det någon högskola/universitets eller kommuns dataavdelning som bestämmer över hur dessa får användas? Skulle denna metod som Mikael hänvisar till kunna genomföras bland svenska bibliotek? Mvh Jenny Åström, Distansstudent BHS, Högskolan i Borås

Här följer mina reflexioner över Jenny Åströms fråga:

Hej Jenny,

du sätter fingret på en springande punkt med din fråga om bibliotekens "makt över sina dataservrar". Detta är ju definitivt en fråga som 2010-talets bibliotekarier borde diskutera och ta ställning till. Men samtidigt är det också en

fråga som fram till idag har fallit utanför många bibliotekariers synrand. I det avseendet kommer läget, får man väl anta, att ändras med tiden, så att allt fler bibliotekarier blir medvetna om sin (potentiella) makt över "sina dataservrar".

Men den behövliga insikten härom ges endast med åren, dvs av erfarenheten och vanan. (Vanan vid den nya tekniken och globaliseringen kunde man tillägga här, som förklaring.) Typiskt nog är det du, en ung (förmodar jag) studerande som formulerar problemet. Dina professorer på högskolan kunde svårligen ha gjort det, hur intelligenta och bildade de än är.

Något direkt svar på din fråga om hur "det ser ut bland biblioteken" ges alltså knappast. Eller har någon forskare forskat i denna fråga? Detta är ju egentligen precis vad du frågar av BIBLIST-prenumeranterna. Kanske någon BIBLIST-läsare kan leta fram någon intressant rapport eller utredning? Din fråga är slutligen också en fråga om mod. Tack för att du vågade! Med vänlig hälsning, osv. PS. Jag måste erkänna att jag tvekade lite innan jag beslöt att skicka detta inte bara till dig utan också till hela BIBLIST. Hur mycket får man kräva av en bibliotekarie? Alla kan ju inte och behöver väl inte heller vara "gäddor", som i dikten av Solveig von Schoultz.

7 december 2011. Bästa bibliotekarier, forskare och filosofer!

Those who are repeatedly passive in the face of injustice soon find their character corroded into servility.

— Julian Assange

WikiLeaks aktualiserar några grundläggande frågor. Hur förhåller sig biblioteket till internet? Hur bör biblioteket förhålla sig?

En annan typ av frågor har att göra med skillnaden mellan Biblioteket, allmänbegreppet, och världens alla bibliotek, som är en oerhörd mängd av varierande företeelser alltifrån biblioteksbussen, som cirkulerar mellan skolorna i Ouagadougou (eller som åtminstone gjorde det ännu under sommaren 2006) till universitetsbiblioteket i Dakar (som författaren till dessa rader hade nöjet att besöka i november 2010).

Bibliotekarier, forskare och filosofer tvingas nu ta itu med alla dessa frågor, inte bara i teorin, utan

³ citat enligt http://www.ifex.org/united_states/2010/12/02/wikileaks_backlash/

också i handling. Bibliotekscheferna på Library of Congress i det stora landet i väster har redan gett sitt svar genom att blockera WikiLeaks.

Ett praktiskt förslag har framlagts och i någon mån preciserats. Vi bör spegla WikiLeaks' webbplatser och publicera dokumenten på våra internetserverar.

Detta är antagligen det viktigaste som Biblioteket och Universitetet kan göra just nu. Ja, och biblioteksföreningarna, inklusive den internationella biblioteksorganisationen IFLA och dess organ för informationsfrihet FAIFE borde också protestera mot blockeringarna av WikiLeaks och hetsjakten på Assange och Bradley. Bibliotekarien i Ouagadougou biblioteksbus kan i avsaknad av nödvändig teknisk utrustning och personal naturligtvis inte göra allt detta. Men i vårt Norden finns det utan tvivel flera folkbibliotek och universitetsbibliotek som både kan och bör försöka.

”Har biblioteken makt över sina dataserverar, eller är det någon högskola/universitets eller kommuns dataavdelning som bestämmer över hur dessa får användas?”, frågade studerande Jenny Åström. Det är just dessa frågor saken gäller.

Makten över internetserverarna tillhör oss, deras användare. För bibliotekarierna och biblioteken gäller det att inrätta sig stadigt i sin nya boning, det vill säga i internet. Bibliotekarierna måste äntligen bli herre och fru i eget hus.

Som vanligt avslutar jag med vänliga hälsningar från Finland där bibliotekarierna, forskarna och filosoferna tillsvidare inte har fått särskilt mycket tillstånd för att stöda och hjälpa WikiLeaks. Men det ska väl bli andra bullar så småningom, hoppas och så vidare.

PS Vad bibliotekarierna på US Library of Congress beträffar så kan jag inte föreställa mig att de är eniga med chefernas beslut om censurering av WikiLeaks. Antagligen tycker de att Jefferson, Washington och Madison vänder sig i sina gravar.

9 december 2010. Internetbiblioteket

Jag har inte talat om att bryta mot lagen utan endast om att biblioteket saknar teknisk och administrativ makt att erbjuda serverutrymme åt någon.

— Heikki Poroila, känd finsk musikkbibliotekarie i de finska bibliotekariernas diskussionsforum Kirjasto-Kaapeli 8.12.2010.

Vilken lag förbjuder biblioteket att erbjuda WikiLeaks serverutrymme? Har WikiLeaks gjort någonting lagstridigt?

Vad skulle det innebära om biblioteket gjorde WikiLeaks denna tjänst? Först och främst innebär det att lägga Wiki-läckorna till bibliotekets samlingar. Såvitt jag begriper har just biblioteket, om någon, till uppgift att göra detta. I detta sammanhang kan och bör vi hänvisa till den nordiska, grundlagensliga offentlighetsprincipen.

Vad sedan bibliotekets tekniska makt beträffar, måste medges att den är alldeles otillräcklig, vilket delvis beror på bibliotekariernas mjäkighet på informationsteknikens område. (Tillägg: bibliotek är informationsteknik och bör följaktligen sträva efter att gå i spetsen för densamma.) Nu stämmer WikiLeaks i alla fall till eftertanke om hur biblioteket ska befästa sin makt i samhället. WikiLeaks tvingar fram en diskussion om vad jag skulle vilja kalla bibliotekets och internets interna maktrelationer.

Bland nördar och internauter funderar man för närvarande febrilt på frågan om internets frihet. Är det fria internet på sikt på väg att dö ut? Kommer regeringarna och den till synes mäktigaste av dem, det vill säga USA:s regering, att försöka strypa informations- och kommunikationsfriheten? Och kommer de i så fall att lyckas med det? Eller kommer i stället det moderna biblioteket, WikiLeaks, journalisterna, The First Amendment, den nordiska offentlighetsprincipen och frihetsviljan hos all världens folk att avgå med segern?

Måhända har det moderna biblioteket (eller det postmoderna biblioteket; jämför rapporten *La condition postmoderne* (1979); i centrum för rapportförfattaren, filosofen Lyotards intresse stod informationsbegreppet) lite mer makt än vad som tillkom dess föregångare? Denna informationella makt måste i så fall tas, eftersom den inte kommer att ges.

WikiLeaks är ett av flera uttryck för den vidare frågeställningen om *internet governance*, som frågan benämns inom det internationella samfundet. Jag är övertygad om att just biblioteket och biblio-

tekariernas yrkesgrupp vore allra bäst lämpade att förvalta internet och jag tror att det också blir så i framtiden. Det är det jag menar med rubrikens sammansatta ord, internetbiblioteket.

Tanken att överlämna makten över mänsklighetens gemensamma nätverk till staternas regeringar, som ju hotar varandra med massförstörelsevapen och allehanda fientliga ränker, ter sig förfärlig. Staternas och regeringarnas makt måste i stället begränsas och omfördelas, vilket är en utveckling som internet som sådant främjar.

Men den traditionella montesquieuska tredelningen är inte längre tillräcklig: de lagstiftande församlingarnas, regeringarnas och domstolarnas makter behöver kompletteras med en fjärde, informationell, makt, det vill säga biblioteksmakten. Internet, som utgör bibliotekets historiska fortsättning, har redan skapat de globala förutsättningarna för denna nya maktfördelning. Tillsvidare dock enbart förutsättningarna. Det återstår att förverkliga förutsättningarna. Leve WikiLeaks!

10 december 2010. Vad ädelt har Assange gjort?

I den pågående diskussionen om WikiLeaks och biblioteket frågade finska bibliotekarien Anna-Liisa Snicker: "Vad ädelt har Assange gjort, som skulle motivera, att vi ger honom vårt stöd?"

Nu är Julian Assange bara en människa. Men just därför bör vi å andra sidan stöda honom, ty viktigast är slutligen hur vi behandlar varandra. Assange bör skyddas från förföljelser även om det skulle visa sig att han har felat eller syndat. Så lär oss i alla fall etiken.

I början av vår västliga civilisation uppträder ädelmodet som en manlig, militär dygd. Vändpunkten kom sjätte och nionde augusti år 1945. I atomåldern borde krigen föras med informationen och måhända även med datorernas mjuka program som enda "vapen". Numera är endast freden värd att kämpa för (*la paix est le seul combat qui vaille d'être mené*, som Albert Camus skrev dagen efter Hiroshimabomben). Männe inte en man eller en kvinna som söker efter rätt och sanning kan uppvisa ädelmod också i det pågående "cyberkriget"?

Frågan är bara hur rätten ska kunna skipas och lögnen undvikas i fallet WikiLeaks där inte bara våra mänskliga passioner utan även stormaktspolitikens ödesdigra maskinerier blandas.

De två personer som Assange hade samlag med under sitt senaste Sverigebesök, de må sedan vara CIA-agenter eller inte, förtjänar också stöd. Att varken Assange eller hans damer är moraliskt helvita eller helsvarta begriper säkert alla.

12 January 2011. Dear librarians

during the last days, I've tried to follow the flow of tweets and blog posts and websites on the ALA Midwinter Conference in San Diego, focusing on what has been said about WikiLeaks. Yesterday evening I was happy to find and read the ALA Council's "Resolution on Access to and Classification of Government Information" on your OIF blog at <http://www.oif.ala.org/oif/?p=1796>. (Wrote a news item about this resolution in Finnish, "ALA:n neuvosto otti kantaa WikiLeaksiin", in the webforum of Finnish librarians, here <http://bit.ly/er6TJU>).

This resolution to encourage the further declassification of government information seems not to have been the only resolution, however. Two further resolutions are quoted at <http://connect.ala.org>, namely: RESOLUTION IN SUPPORT OF WIKILEAKS⁴, and Resolution on WikiLeaks and Federal Agencies.⁵ Both of these are quoted as being considered at the ALA MW Meeting, and as coming from the ALA Social Responsibilities Round Table Group. Grateful for information on what happened to these statements. Were they passed? Changed? Did the media cover the discussions and the resolutions? Apologies if I have missed some natural information outlets I should have checked, which I most probably have. [...] All the best etc.

MIKAEL BÖÖK

(Artikeln fortsätter i nästa nummer)

⁴ <http://connect.ala.org/node/125640>

⁵ <http://connect.ala.org/node/125639>